

Ostrowska, Teresa

"Dawna medycyna, jej tajemnice i potęga. Egipt, Babilonia, Indie, Chiny, Meksyk, Peru", Jürgen Thorwald, Wrocław 1990 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 36/2, 127-128

1991

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jürgen Thorwald: *Dawna medycyna, jej tajemnice i potęga. Egipt, Babilonia, Indie, Chiny, Meksyk, Peru*. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich Wrocław 1990, 8, 347 ss, ilustr.

Na wstępie kilka słów o Autorze. Urodził się w 1916 r. w Niemczech. Studia medyczne musiał przerwać ze względu na ciężką chorobę. Następne studia (literackie i historyczne) przerwał powołanie do służby w Kriegsmarine. Po zakończeniu wojny podjął działalność pisarską w szerokim zakresie: od historii medycyny, przez historię kryminalistyki, historię Żydów w Ameryce, historię najnowszą, aż do literatury pięknej. Największym zainteresowaniem obdarzył historię medycyny. Z tej dziedziny ogłosił książki traktujące o dawnej chirurgii: *Das Jahrhundert der Chirurgen* (w polskim wydaniu *Stulecie chirurgów*), *Das Weltreich der Chirurgen* (w polskim wydaniu *Triumf chirurgów*), *Die Entlassung — das Ende des Chirurgen Ferdinand Sauerbruch*; o medycynie starożytnej: *Macht und Geheimnis der frühen Ärzte* (prezentowana właśnie publikacja); o historii ludzi, na których po raz pierwszy wypróbowano nowe metody lecznicze: *Die Patienten* (w polskim wydaniu *Pacjenci*); a obecnie zbiera materiały do dzieł: *Die Frauenärzte* i *Das Jahrhundert der Spezialisten*.

A oto geneza tej książki. Przed laty powstała wśród wydawców koncepcja opracowania wspólnie przez Jürgena Thorwalda i pewnego angielskiego historyka medycyny popularnie ujętej historii medycyny nastawionej na stronę wizualną, „która po raz pierwszy byłaby osiągalna i zrozumiała dla szerokiego grona czytelników”. Okazało się to jednak zbyt trudne do wykonania. W tej sytuacji Thorwald, chcąc stworzyć coś rzeczywiście nowego, zdecydował opracować zarys medycyny wczesnohistorycznych kultur ludzkości, wykorzystując istniejące możliwości i środki.

Wychodząc z założenia, że „historia medycyny jest nieodłączną częścią historii ogólnej i historii kultury” Autor zapoznaje czytelnika z dziejami politycznymi, historią gospodarczą, historią religii, filozofii, kultury i kultury materialnej Egiptu, Babilonii, Indii, Chin, Meksyku i Peru — i na tym tle pokazuje ówczesną medycynę. Omawia najdawniejsze źródła jak teksty medyczne, rzeźby przedstawiające chorych i lekarzy, zachowane mumie, szkielety, czaszki ze śladami trepanacji z Babilonii i Peru. Pisze o chorobach nękających mieszkańców tych krajów i zastanawia się nad ich przyczynami. Opisuje lecznictwo, zwłaszcza chirurgiczne i farmakologiczne (ziołolecznictwo, koproterapia i in.) stwierdzając użyteczność niektórych środków także w dzisiejszych czasach. Podkreśla pionierskość chirurgii plastycznej w Indiach i metody uodparniania przeciwko ospie w Chinach. Zwraca uwagę na wysoki poziom higieny u starożytnych, zwłaszcza na urządzenia sanitarne w Indiach znacznie przewyższające to, co do tej pory odkryto w Egipcie i Mezopotamii. Pisze o szkołach lekarskich w Egipcie i w Indiach, o studiach anatomicznych na zwłokach prowadzonych w Indiach, o doświadczalnym sprawdzaniu działania nieznanych roślin na niewolnikach w Babilonie itd. Zastanawia się też nad możliwością przenikania poszczególnych kultur do innych krajów. W sumie Autor pokazuje jak w starożytnej medycynie łączyły się sprawy irracjonalne z racjonalnymi, spekulacje z rzeczywistością, błędy z poznaniem.

Sam Autor do problemu podchodzi krytycznie. Zastanawia się, zadaje pytania, jest ostrożny, nie wyciąga pochopnie wniosków. W *Postowiu* pisze: „Czytelnicy oceniają, czy i jak dalece ta pierwsza próba krótkiego ilustrowanego zarysu wczesnej medycyny się powiodła.

Nigdy pierwsze próby, pierwsze starania wstąpienia w nową dziedzinę wiedzy, nie mogą być wolne od pomyłek, błędów i niedociągnięć. Wczesna historia jest dziedziną stale podlegającą zmianom, w której popelnia się błędy, a następnie je koryguje, głosi błędne opinie i dzięki nowym odkryciom uznaje ich niesłuszność. Nauka pełna jest białych plam”.

Zastrzegając się, że książka nie jest ściśle naukowa, Autor jednak podaje bogatą bibliografię do poszczególnych krajów dzieląc ją na pozycje pokazujące tło historyczne i kulturowe oraz na ogólne i szczegółowe opracowania z historii medycyny. Ogółem zajmuje to 13 stronik druku. Spis ilustracji z podaniem proveniencji liczy 336 pozycji. Dołączony jest indeks nazwisk i miejscowości.

Wydawnictwo w trosce o poziom książki dało ją do recenzji pięciu znawcom poszczególnych krajów i profesorowi chirurgii Stefanowi Koczorowskiemu jako konsultantowi medycznemu.

Korekta została starannie przeprowadzona. Papier jest biały, dobry, druk wyraźny. Na tylnej stronie okładki umieszczono fotografię Autora. Nakład książki nie został podany.

Publikacja ta zasługuje na uwagę. Sięgną po nią osoby interesujące się rozwojem dawnych kultur i historią medycyny.

Teresa Ostrowska
(Warszawa)

Zdeněk S e r v i t: *Jan Marek Marci z Kronlandu*. Bratislava—Praha 1989 "Veda", 280 ss. ilustr.

Z dużym uznaniem trzeba przyjąć monografię zmarłego w 1986 r., znanego czeskiego neurologa i fizjologa, Zdenka Servita, poświęconą życiu i działalności, współczesnego Janowi Amosowi Komeńskiemu, wybitnego praskiego filozofa, fizyka, astronoma, fizjologa, biologa i lekarza, Jana Marka Marcjusza z Kronlandu (1595-1667).

Na początku Servit informuje, że ponieważ fizyczne i astronomiczne prace Marcjusza zostały już częściowo opracowane (aczkolwiek większość prac im poświęconych pochodzi z XIX wieku), najwięcej miejsca postanowił poświęcić dokładnemu omówieniu nie analizowanych dotychczas prac medycznych. Mimo tego zastrzeżenia nie pomija jednak osiągnięć Marciego w innych dziedzinach. Jako pierwszy przedstawia także pełną naukową biografię Marciego, którą umiejscawia na szerokim tle rozwoju nauki i filozofii europejskiej i czeskiej od starożytności do XVII w.

Za najbardziej twórczą epokę w dziejach dawnej kultury i nauki czeskiej autor uważa okres panowania Rudolfa II Habsburga, który w 1609 r. przyznał czeskim protestantom wolność wyznania. Sprawilo to, że do Czech przybylo wówczas z Europy wielu, prześladowanych w swoich krajach, wybitnych uczonych (wśród nich m.in. Jan Kepler). Ten okres prosperity konczy się po klęsce wojsk czeskich w bitwie pod Białą Górą (1620 r.). Nie jest jednak prawdą, że w okresie pobiałogórskim życie umysłowe na terenie Czech całkowicie zamiera, jak również, iż kontakty pozostałych w Czechach uczonych z myślą zachodnioeuropejską zostają zupełnie zerwane.

W dziedzinie fizyki najbardziej znaczące, zdaniem autora, są osiągnięcia Marciego z mechaniki i optyki. W mechanice centrum jego zainteresowań stanowiła zależność między ruchem i impulsem, który ten ruch wywołuje. Niezależnie od Galileusza ustalił on prawidłowości ruchu wahadłowego, przede wszystkim zaś to, że jego okres zależy od długości